

РОЗДІЛ 7 УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 821.161.2-3Тай.09:27-23

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.46>

БІБЛІЙНІ ОБРАЗИ Й МОТИВИ В РОМАНІ МИХАЙЛА ТРАЙСТИ «БЛЯШАНИЙ ХРИСТОС»

BIBLICAL IMAGES AND MOTIVES IN MIKHAIL TRAISTY'S NOVEL «THE TIN CHRIST»

Антофійчук В.І.,

orcid.org/0000-003-4530-9004

доктор філологічних наук,

професор кафедри української літератури

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті досліджується своєрідність функціонування біблійних образів і мотивів у романі відомого українського письменника Румунії Михайла Трайсти «Бляшаний Христос». Підкреслюється, що одна з ознак індивідуального стилю автора – специфічна трансформація біблійних образів, мотивів і жанрів, а також активне використання з різних християнських джерел цитат, алюзій, ремінісценцій, парафраз тощо, які відіграють роль своєрідних ціннісних орієнтирів і пояснюють світогляд письменника як *homo religiosus* (людини релігійної). Тому-то в контексті роману «Бляшаний Христос» відлунюють біблійні оповіді про Каїна й Авеля, патріарха Юду та його невістку Тамару, пророка Йова, Ісуса Христа, Марію Магдалину, апостола Петра, врятованого розбійника, ідеї Божих заповідей, книг пророків Ісаї і Даниїла, Пісні пісень, Євангелій та ін.

Доведено, що через символічний образ бляшаного розп'яття Михайло Трайста майстерно втілює у зміст твору християнську ідею про всеприсутність і всюдисущість Ісуса Христа, щоби вивірити повсякденну поведінку людей відповідно до морально-етичного кодексу, випсаного на Мойсеєвих скрижалях. Важливу смислову функцію в романі «Бляшаний Христос» виконує образ сільського роздоріжжя, на якому встановлено й освячено бляшане розп'яття Ісуса Христа, що в контексті твору набуває особливого символічного значення і звучання. Це не лише сакральний простір, а й місце людських вагань, душевних сумнівів, дворушництва і смертного гріха.

Встановлено, що активне використання Михайлом Трайстою біблійних структур характеризується різноманітністю концептуальних моделей, які не тільки поновлюють у пам'яті древні події, а й, що надзвичайно важливо, набувають особливого актуального значення і, вписуючись у сучасні буттєві реалії, допомагають формувати новий погляд на подолання духовної кризи, в якій опинилася сучасна людська спільнота.

До аналізу залучаються також твори на біблійну тематику Ольги Дучимінської, Катрі Гриневичевої, Наталени Королевої, Ліни Костенко, Оксани Забужко та ін.

Ключові слова: Михайло Трайста, українська література Румунії, проза, роман, поетика, символ, індивідуальний стиль.

The article examines the functional distinctiveness of the biblical images and motifs in the novel «The Tin Christ» written by Mykhailo Traista, the famous Ukrainian writer living in Romania. The study emphasizes that one of the peculiarities of the writer's individual style is the particular transformation of biblical images, motifs and genres, as well as the active use of quotes, allusions, reminiscences, paraphrases, etc. from various Christian sources. They serve as outstanding value guidelines and explain the writer's worldview as *homo religiosus* (religious person). Therefore, so many biblical motifs are echoed in the novel «The Tin Christ». Among them are the stories about Cain and Abel, the patriarch Judah and his daughter-in-law Tamara, the righteous Jehova, Jesus Christ, Mary Magdalene, the apostle Peter, the saved robber, the ideas of God's commandments, the books of the prophets Isaiah and Daniel, the Song of Songs, the Gospel, etc.

The author provides arguments for stating that through the symbolic image of the tin crucifix, Mykhailo Traista in his novel skillfully embodied the Christian idea of the omnipresence of Jesus Christ, which is aimed at aligning the everyday behaviour of people in accordance with the moral and ethical code written on the Moses' tablets. Moreover, the image of the village crossroads serves an important semantic function in the novel «The Tin Christ». Thus, the tin crucifixion of Jesus Christ is installed and consecrated, which in the context of the novel acquires a special symbolic meaning and resonance. This is not only a sacred space but also a place of human hesitation, mental doubts, hypocrisy and mortal sin.

Particular attention is paid to the Mykhailo Traista's active use of biblical structures which is characterised by a variety of conceptual models that not only revive ancient events in memory, but also, and this is extremely important, acquire a particularly relevant meaning and resonance and, fitting into modern everyday realities, help to form a new point of view to overcoming the spiritual crisis in which the modern human community found itself.

The analysis includes works on biblical themes written by Olga Duchyminska, Katria Hrynevychcheva, Natalena Koroleva, Lina Kostenko, Oksana Zabuzhko, and others.

Key words: Mykhailo Traista, Ukrainian literature of Romania, prose, novel, poetics, symbol, individual style.

Постановка проблеми. Біблія і загалом християнські твори від Середньовіччя до сьогодення стали могутнім чинником у формуванні та розвитку національної культури, особливо літератури. Вони відчутно вплинули на проблематику, характер жанротворення, засоби зображення і загалом образність, символіку, метафоричність, стиль оригінального мистецтва слова тощо. У наш час, за спостереженням Миколи Жулинського, «визріває ембріон нової цивілізаційної якості культури, ідейним стимулом виростання якого було вчення про людину як про істоту, створену за образом і подобою Бога, і про безмежну любов Бога до людини, проявом якої стала самопожертва Ісуса Христа заради спасіння людини і людства. Саме тому релігія й стала «фундаментальним компонентом культури», а культура, запліднена християнськими ідеями, змінювала уявлення про людську особистість та її відносини з соціумом. <...> В нових умовах національного буття українська культура «приречена» витворити універсум цінностей та ідеалів, в якому християнська ідея буде стимулюючою енергією духовного осягнення людини і світу на основі українських національних базових цінностей і пріоритетів» [5, с. 8].

Активізація звернень сучасної художньої літератури до біблійного сюжетно-образного матеріалу – факт цілком закономірний, позаяк відлуння епохи тотальної боротьби з релігією продовжує провокувати масштабні війни, колосальні жертви, спалахи неймовірної ненависті й жорстокості, що змушує людство переглядати ставлення до християнських морально-етичних норм. Тому євангельський образ Ісуса Христа та його вчення постійно увіходять до кола актуальних тем літератури й мистецтва, в чому, зокрема, переконує новий роман Михайла Гафії Трайсти «Бляшаний Христос» (2020). Звісно, під впливом естетики постмодернізму значно змінюються форми і способи інтерпретації біблійного сюжетно-образного матеріалу, але, на жаль, інколи письменники, як стверджує Ігор Набитович, «створять постмодерний ландшафт української художньої прози на руїнах *sacrum* і декларують світовідображення *людини нерелігійної*» [14, с. 517].

Творчість Михайла Трайсти – особливе явище в сучасній літературі українського зарубіжжя. Оригінальною поезією, прозою, драматургією і публіцистикою письменник примножує кращі традиції своїх попередників – представників так званої золотої хвилі в історії української літератури Румунії: Івана Ковача, Михайла Михайлюка, Миколи Корсюка, Корнелія Ірода, Степана Ткачука, Василя Кліма, Михайла Небиляка та ін. Новаторськими художніми тенденціями вони

голосно заявили про себе наприкінці 1960-х років і дали потужний поштовх для розвитку тамтешнього українського письменства на якісно іншій ідейно-естетичній основі. Завдяки творчості Михайла Трайсти пізнаються шляхи розвитку не тільки української літератури Румунії, а й усього нашого зарубіжжя, залучення якого до досліджень художніх надбань «значно розширює панораму української літератури, допомагає побачити її багатшою й розмаїтішою» [8, с. 10].

Одна з ознак індивідуального стилю Михайла Трайсти – специфічна трансформація біблійних образів, мотивів і жанрів, а також активне використання з різних християнських джерел цитат, алюзій, ремінісценцій, парафраз тощо, які відіграють роль своєрідних ціннісних орієнтирів і пояснюють світогляд письменника як *homo religiosus* (*людини релігійної*). За свідченням Корнелія Ірода, батько Михайла Трайсти «майже щовечора заставляв свого сина читати йому з Біблії. Отож, хлопцеві добре запам'яталося Боже Слово, і тому сьогодні письменник може надійно посылатися на нього – цитуючи акуратно, коментуючи біблійне учення чи тільки згадуючи й сугеруючи його принципи» [7, с. 6]. У розмові з автором цих рядків Михайло Трайста зізнався, що ще змалку Свята Книга заповонила його своїм змістом, і відтоді він принаймні раз на рік заново перечитує весь її текст. А це, напевно, дає йому можливість не лише постійно розвивати високий потенціал своїх світоглядних позицій, а й вивіряти за ними ті гострі колізії людського життя, що їх він майстерно узагальнює і моделює у щедрому різноманітті власних художніх версій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема «Біблія і література» – одна з пріоритетних у сучасній гуманітаристиці. Протягом останніх десятиліть з'явилася низка досліджень авторства Віри Сулими, Ірини Бетко, Анатолія Нямцу, Володимира Антофійчука, Ігоря Набитовича, Тараса Салиги, Ірини Даниленко, Зоряни Лановик, Леоніда Ушкалова та ін., у яких осмислюються теоретичні та історико-літературні питання, пов'язані з особливостями функціонування біблійних образів, мотивів і жанрів у літературі. Зрозуміло, що з появою нових творів на біблійну проблематику виникає потреба їх аналізу з погляду своєрідності використання старозаповітних і новозаповітних структур у художньому тексті. Роман Михайла Трайсти «Бляшаний Христос», який демонструє оригінальні підходи до трактування гострих морально-етичних проблем нашого сьогодення крізь призму біблійних оповідей, не має аналогів у сучасній українській літературі.

Літературознавці приділяють значну увагу багатогранній творчості Михайла Трайсти як у Румунії (Корнелій Ірод, Михайло Михайлюк, Іван Ребошапка та ін.), так і в Україні (Володимир Антофійчук, Мар'яна Вотьканич, Оксана Тиховська, Марія Якубовська та ін.). Однак незважаючи на проблемно-тематичне розмаїття оприлюднених дотепер досліджень, практично немає жодного серед них, в якому би на порівняльно-історичному чи типологічному та контактному рівнях простежувався зв'язок прози Михайла Трайсти, зокрібно й роману «Бляшаний Христос», із Біблією та іншими християнськими книгами. Отже, йдеться про потребу публікацій, які би сприяли розкриттю однієї з найприкметніших ознак творчої манери письменника.

Постановка завдання. Українська література зарубіжних країн, незважаючи на її багаті мистецькі традиції, вивчена ще недостатньо. **Новизна й актуальність** запропонованого дослідження полягає в тому, що крізь призму творчості конкретного письменника простежуються деякі проблемно-тематичні та жанрово-стильові особливості українського письменства Румунії. **Мета статті** – проаналізувати своєрідність функціонування біблійних образів і мотивів у романі Михайла Трайсти «Бляшаний Христос». **Завдання** дослідження – показати зв'язок твору із Біблією у відповідному загальноукраїнському контексті.

Виклад основного матеріалу. У тривожних роздумах про сутність людини, сенс її буття і майбутнє в земному цивілізаційному просторі Михайло Трайста, як уже відзначалося, часто вдається до біблійних образів, сюжетів, цитат, алюзій, асоціацій, цитувань Святого Письма з тим, щоби в найавторитетнішому джерелі віднайти підтвердження своїм думкам і відшукати відповідь на болючі питання нашого враженого різними духовними недугами сьогодення. Тому-то в контексті роману «Бляшаний Христос» відлунюють біблійні оповіді про Каїна й Авеля, патріарха Юду та його невістку Тамару, праведника Йова, Ісуса Христа, Марію Магдалину, апостола Петра, врятованого розбійника, ідеї Божих заповідей, книг пророків Ісаї і Даниїла, Пісні пісень, Євангелій та ін.

Роман Михайла Трайсти побудований за оригінальною художньою версією, згідно з якою Ісус з висоти свого бляшаного розп'яття, встановленого край села, уважно спостерігає за всім, що діється довкола, часто відчуває несправедливе ставлення до себе з боку перехожих, терпляче вислуховує їхні докори й образи, але несхитно залишається відданим своїй божественній місії.

За формальними ознаками роман «Бляшаний Христос» – продовження в оригінальній мистецькій формі історії земної присутності Сина Божого і сприйняття його уроків практичної моралі у віддалений від євангельських подій час. Слід відзначити, що цей мотив бере свій початок у фольклорній стихії, у створених народною фантазією легендах та апокрифах, про що свідчить, наприклад, виданий Михайлом Драгомановим збірник «Малорусскія народныя преданія и рассказы. Сводъ» (1876), у якому вміщено цикл «Як Бог по землі зі святими ходив, випробовував людей і навчав святих». Фольклорні розповіді про Ісуса Христа та його оточення своїм змістом орієнтуються передовсім на зближення Сина Божого зі світом звичайних людей. В українській літературі ця тенденція виразно проявилася на початку ХХ ст. і в різних варіантах продовжила розвиватися в наступні десятиліття: «Легенди і оповідання для молодежи» (1906) і «По дорозі в Сихем» (1923) Катрі Гриневичевої, «Сумний Христос» (1928) Ольги Дучимінської, «Во дні они...» (1935) Наталени Королевої, «Зоря світу» (1936) і «Хлопчик із Назарету» (1938) Омеляна Квіта та ін.

Через символічний образ бляшаного розп'яття Михайло Трайста майстерно втілює у зміст твору християнську ідею про всеприсутність і всюдисущість Ісуса Христа, щоби вивірити повсякденну поведінку людей відповідно до морально-етичного кодексу, виписаного на Мойсеєвих скрижалях. Цікаво, що схожий художній прийом застосувала Ольга Дучимінська в оповіданні «Сумний Христос» (1928), символічний підтекст якого зорієнтований на створення асоціативно-емоційних перегуків євангельських подій і реалій з повсякденним життям звичайних людей, що так чи так виражають своє ставлення до вчення й особистості Сина Божого. Таким символом у творі письменниці виступає кам'яна скульптура Ісуса, яка мовби незримо «бере участь» у людських справах. Ідея твору розкривається в антитезі, що обрамлює розповідь. У заспіві підкреслюється: «На роздоріжжі стояв кам'яний Христос, веселий, воскреслий Христос. Проміння довкола його голови розсипало щастя, а усміхнене обличчя розливало довкола супокій – і всі, що переходили роздоріжжям, кланялися Святому з радістю в душі» [4, с. 3]. Але ідилію гармонійного співжиття брутально порушили темні сили: Чорний Бог засіяв землю зіллям смутку й зла, через що люди забули кам'яного Спасителя. Тому фінал оповідання акцентує інший морально-психологічний стан: «Сумний Христос не підносить своєї голови, не скидає тернової корони зі своїх

скронею. Схилив голову й сумує людським горем і людським безсиллям. Приніс себе в жертву, воскрес, радий, що відкупив люд свій, – та люди знов прибили його на хрест і знов вложили терновий вінок замість корони слави...» [4, с. 5]. У дещо іншому морально-етичному ключі ця тема розробляється у вірші Ліни Костенко: «Ісус Христос розп'ятий був не раз. / Там, на Голгофі, це було уперше. <...> / А потім розп'яли на полотні, / у мрамурі, у гіпсі і в граніті. / А потім розп'яли його в мені, / і розп'яли на цілім білім світі» [12, с. 251]. Емоційно-сміслові домінанти наведених вище творів спрямовані на утвердження думки про трагічні наслідки втрати віри в Ісуса Христа та сенс його самопожертви на хресті, що призводить до забуття уроків Голгофи і втрати морально-ціннісних орієнтирів.

За визначенням автора, «Бляшаний Христос» – роман в оповіданнях, кожне з яких та епілог становлять самостійні художні структури і водночас спрямовують загальний сюжетний розвиток до спільної розв'язки. Так, перше оповідання «Єдиний ідол, єдиний Бог, єдиний Спаситель...» виконує в романі нестандартну функцію експозиції. Завдяки цьому з'ясовуються первісні відомості про основне місце подій і головних персонажів роману, поведінка яких трактується крізь призму біблійних подій, що загалом допомагає авторові колоритніше й переконливіше відтворити типову соціально-побутову та морально-психологічну картину, що розгортається в гуцульському селі під час визначальних суспільно-політичних зламів, спричинених катастрофічними подіями Другої світової війни.

Важливу смислову функцію в романі «Бляшаний Христос» виконує образ сільського роздоріжжя, на якому встановлено й освячено бляшане розп'яття Ісуса Христа, що в контексті твору набуває особливого символічного значення і звучання. Це не лише сакральний простір, а й місце людських вагань, душевних сумнівів, дворушництва і смертного гріха. Саме тут вчинилося братовбивство, сталося самогубство, пролилася невинна кров, яка в контексті твору сприймається як викупна жертва гріховного села.

Наративний центр свого твору Михайло Трайста вибудовує як історію бляшаного розп'яття Христа, спорудженого за бажанням сільського злодія. Попри оригінальну художню умовність Бляшаний Христос у романі – це той же Ісус Христос, що й у євангельських текстах. Христологія письменника передовсім морально-духовна. Як і в першоджерелах, його Ісус такий же людинолюбний і милосердний, «здатний простити гріхи повіям, злодіям, розбій-

никам, убивцям та найп'янішим з-поміж п'яниць» [Тр, с. 29]. Саме таким, всепрощаючим, люблячим людей, заради яких прийняв муки і смерть на хресті, змалював його на сільському розп'ятті місцевий іконописець Устим, відтворивши промовисті деталі у портреті Бляшаного Христа – «пшеничне волосся та небесні очі, затаєну усмішку в кутику губ. Усмішку, яка прощає всім усе. А опісля – терновий вінець. Так, і терновий вінець, який, здавалося, ось-ось проб'є цинковий лист...» [15, с. 30–31]. На жаль, персонажі роману, а в художній проекції не тільки вони, а й значна частина землян, як занепокоєно констатує письменник, «настільки звикли до нього (до Ісуса та його вчення. – В. А.), що більше й не відчували його присутності, їм було байдуже, що Бляшаний Христос спостерігає своїм іржавим поглядом за їхніми вчинками» [15, с. 17]. Багатозначного символічного смислу письменник надає означенню *іржавий*, вказуючи на занедбаність розп'яття і байдужість у ставленні до Ісуса Христа та його вчення з боку селян. А реплікою про те, що рідко хто з перехожих поклонявся Христовому розп'яттю, автор натякає на духовний занепад села. Над людьми, як довідуємося з роману, запанували найтяжчі гріхи: егоїзм, задрощі, гординя, жадібність, грошолобство, підступність, пияцтво, внаслідок чого ними чиняться різні сороміцькі діяння й жорстокі вбивства, які аж ніяк не відповідають їхній Божій подобі.

Як і в новозаповітних оповідях, романний Христос вкотре постає зрадженим, розп'ятим і покинутим. Утім ідеться не лише про цинічний вчинок відступника Юди, а й про колективну зраду апостолів, передовсім Петра. Тож не випадково в контексті свого твору письменник актуалізує євангельський епізод про відречення і каяття Петра як нагадування, застереження і напучування нам, нині сушим. При цьому на основі євангельських свідчень він komponує вільний переказ загальновідомої історії, порушуючи послідовність у її викладі, а також додаючи власні деталі й коментарі. У такий спосіб вибудовується авторська схема розповіді про відречення апостола [Див.: 15, с. 21–24]:

1. Одержимий палкими почуттями любові й відданості Ісусові, Петро хоробро стає на захист Учителя в Гетсиманському саду.

2. Петро сперечається з Ісусом щодо його майбутніх страждань і смерті, а той відповідає йому: «Відступися від мене, сатано, ти спокуса Мені, бо думаєш не про Боже, а про людське!».

3. Ісус обіцяє Петрові: «Ти скеля, і на скелі оцій побудую Я Церкву Свою, і ключі тобі дам від Царства Небесного».

4. Петро невинно засвідчує Христові свою любов і відданість. Але після звершення Таємної Вечері Христос пророкує його трикратне відречення. Петро заперечує: «Коли б мені навіть умерти з Тобою, я не відречуся від Тебе!».

5. У дворі первосвященника Кайяфи, куди привели на допит Ісуса, Петро, впізнаний людьми, не тільки тричі відрікається, а й божиться і клядеться, що не знає Христа. Спів півня нагадує пророцтво Ісуса. Петро плаче і щиро кається.

6. Після трикратного запитання про любов до себе, що прощає трикратність зречення, Христос наділяє Петра пастирською владою.

Отці церкви й видатні богослови дали різні, інколи суперечливі і навіть оправдальні оцінки відреченню та каяттю апостола Петра. Михайло Трайста у своїх характеристиках вчинків Петра здебільшого перегукується із тлумаченнями Святителя Дмитра Туптала: «Хоч з допущу Божого і впав у трикратне відречення від Господа, проте справжнім покаяттям і гірким риданням встав і виправився, і сподобився першим зі всіх апостолів бачити Христа Господа після Воскресіння Його. Побачив же Господа Петро святий – о, якою невимовною радістю сповнився! І прийняв від Нього милостиве прощення свого гріха. Тоді те трикратне відречення віддав добре трикратним відкликом любові до Господа, кажучи: «Так, Господи, Ти знаєш, Ти все знаєш, як я Тебе люблю». І поставив його Господь пастирем овець словесних і ключником Небесного Царства. Після Вознесіння Господа нашого Ісуса Христа святий Петро, як верховний апостол, був першим учителем Слова Божого, проповідником, ще й чудотворцем» [16, с. 238].

Мотив відречення Петра знайшов оригінальне втілення у віршах «Коментар до дій св. апостолів» Оксани Забужко та «Перш, ніж півень запіє...» Ліни Костенко, поєднаних протиставленням *Петро – Юда*. Поетеси, звичайно, не ототожнюють моральну сутність учинків двох апостолів, а спонукають задуматися над причинами і наслідками їхніх виборів.

Оповідь про апостола Петра, як і інші біблійні історії, інтерпретовані у «Бляшаному Христі», співвідносяться із діями персонажів роману, що допомагає переконливіше розкрити їхні характери і зрозуміти мотиви людської поведінки в період різних життєвих випробувань. Так, одноногий фронтовик Богдан Блідару, як і апостол Петро, наважується дискутувати із Бляшаним Христом, звинувачуючи того в безкарності гріховного села. Але його слова «не набирали пророчих вимірів, не піднімалися понад вулицями, не зависали

в повітрі прокляттям над Христовою головою, в них не було жодної ненависті, жодного гніву... Просто котилися луною обома вулицями, часто не почуті ніким. Тільки Бляшаний Христос радів їм, мов дитина...» [15, с. 20]. Скривджений долею і людьми, Богдан Блідару щиро прагнув, щоби його односельці очистилися від гріховності й навернулися до Божих істин, що, власне, так і сталося.

Інша героїня роману – сільська блудниця Маріца, образ якої асоціюється з євангельською Марією Магдалиною, – нічого не просила у Бляшаного Христа і нічим особливим не виявляла поваги до нього, тільки «кілька разів поставила біля його хреста букет бузкових квітів». Але Господь простив гріхи і їй, хоч вона, «може, навіть і не потребувала його прощення» [15, с. 19]. Стосунки з чорнокнижником Кирилом Соломонаром відвернули Маріцу від дороги до Христа. Заради його лихих напучувань й утіх кожного, хто бажав її тіла, вона забула про душевний порятунок і загинула, так і не здобувши бажаного родинного затишку й радості від материнства.

Як мовиться в романі Михайла Трайсти, своїми зухвалими, нищими і лукавими намірами людина зайшла надто далеко, насмілившись знехтувати тим найбільшим благом, яке сперво-віку дано їй Вишніми Силами. Адже Господь Бог створив її не тільки за своєю зовнішньою, а й за внутрішньою подобою. Але людина, як не без іронії пише Михайло Трайста, забажала іншого, кинувши виклик своєму Творцеві: «Сотворім бога за образом нашим, за подобою нашою, і хай божествує над нами...», і відтоді людина за своїми образом та подобою творить богів з будь-чого: від глини до каменя, від заліза до золота, від паперу до дерева, творить їх як чоловічого, так і жіночого роду, тільки людина не посміла сказати: «Плодіться й розмножуйтеся, і наповняйте небо!», так само, як не посміла посадити для своїх богів дерево пізнання добра і лиха та заборонити їм їсти плоди цього дерева... Ось так змагаються між собою Бог з людиною, і хто б міг сказати, котрий з них ліпший творець?.. Рукотворні боги безсоромно панують над століттями, насміхаючись над часом та ненаписаними законами плоті земної, а людина... бідна людина – Боже творіння, з праху взяте і в прах перетворюється... Скільки несправедливості!» [15, с. 29].

Тлумачення біблійної оповіді про створення людини в романі «Бляшаний Христос» набуває подвійного смислового значення. З одного боку, людина визнає свого Творця і його владу над собою, а з іншого, – як той древній ідолопоклонник, віддає йому належне лише формально,

з остраху за себе, без істинної віри у християнські ідеали, без внутрішнього сприйняття і шанування усього Закону Божого. У цьому переконає історія сільського злодія-курокрада, розбійника й перелюбника Єреміє Драгобана. Заволодівши чужим скарбом і швидко розбагатівши, він намагається спокутати свої злочини спорудженням розп'яття Ісуса Христа. Таке прилюдне пошанування Бога презреним усім селом злочинцем – лише зовнішній ефект, який не має під собою ні щирості, ні покаяння. Адже Драгобан своєю поведінкою залишається таким же, як і був раніше. Більше того, його моральне падіння стає ще очевиднішим у зверхньому і зневажливому ставленні до односельчан, дружбі із бандою Павела Мотогни, відмові повернути Янкілю Федштейну бодай часточку з украденого в нього та його друзів. Та є в цій історії ганебного збагачення чи не найхарактерніший епізод демонстрації психології лукавої людини, нездатної на щире каяття у сподіяному злі. Єреміє Драгобан уперто наполягає на тому, щоби хрест для розп'яття Бляшаного Христа змайстрували саме з того дубового дерева, під яким він відкопав чужий скарб. Отже, той скарлючений дуб, який не годився навіть на дрова, став для цинічного лиходія-відступника святим деревом-ідолом, своєрідною жертвою божеству грошей.

Але в житті Єреміє Драгобана стаються події, які, очевидно, спонукали його докорінно змінити власні морально-психологічні принципи. Втрата синів, важке поранення-помста, яке поставило його на межу життя і смерті, народження онука спонукують злочинця переінакшити себе самого і стати на шлях духовного навернення. Він оновлює занедбане розп'яття, а водночас змінює і спосіб свого життя, разом з онуком щодня приходять до Бляшаного Христа, щоби берегти спокій святого місця і думати про істинне призначення людини.

Чи Єреміє Драгобан, як і той врятований розбійник, котрий умирав на хресті поряд із Сином Божим, заслуговує на прощення? Письменник, здається, не дає ствердної відповіді на це запитання, але натяк на неї помічається у підтексті заключного епізоду роману: «Після того, як одужав через кілька років, Єреміє послав Марка за іконописцем, який відновив Бляшаного Христа. Потім приходив щодня і сидів на лавці під розп'яттям... Спочатку сидів сам... Опісля сиділи вдвох, він і Христос...» [15, с. 131]. А відтак почав приходити й онук Драгобана, син Афанасія-Авеля, малий Петрик, який мав таке ж пшеничне волосся і волошкові очі, як і намальований Бляшаний Христос. І тоді сиділи утрюх. Такий несподіва-

ний поворот у розв'язці чи не кожного твору – один із улюблених художніх прийомів письменника Михайла Трайсти.

Сторінки «Бляшаного Христа», часто-густо сповнені драматичними, а то й трагічними сценами, навівають роздуми про необхідність гуманізації сучасного світу. Адже немає меж людській зарозумілості, жадобі, егоїзму, відчуттю безкарності – споконвічним причинам найбільших нещастя і трагедій. Моральна деградація заповнила весь світ, людина, оснащена найновішими технічними досягненнями і зброєю масового враження, уявила себе всесильною, внаслідок чого втрачає свою подобу, отриману за Божим благословенням. Ось чому поряд із любов'ю уживається ненависть, із вірністю – зрада, ось чому ігноруються християнські чесноти, захочується розпуста, ось чому, за словами письменника, «на землі живуть не тільки люди, а й нелюди, які не бояться Слова Господнього» [15, с. 37].

З погляду відзначеного особливо показово видається розробка в «Бляшаному Христі» біблійного мотиву братовбивства. Назва четвертого оповідання роману підкреслено орієнтує на антиномію *Каїн – Авель* і водночас пояснює суть конфлікту між синами Єреміє Драгобана Йоасафом та Афанасієм. Злочин Каїна стається перед розп'яттям Бляшаного Христа, що зрештою й допомогло викрити братовбивцю. Смерть Афанасія-Авеля сколихнула всіх і спонукала задуматися над причинами появи Каїна-Йоасафа. Очевидно, кров невинної жертви навернула село до духовного просвітління.

Висновки. Активне використання Михайлом Трайстою біблійних структур відзначається різноманітністю концептуальних моделей, які не тільки поновлюють у пам'яті древні події, а й, що надзвичайно важливо, набувають особливого актуального значення і звучання і, вписуючись у сучасні буттєві реалії, допомагають формувати новий погляд на подолання духовної кризи, в якій опинилася сучасна людська спільнота.

У наш непростий і до трагізму напружений час письменник демонструє благородну потребу сказати своє слово про Святу Книгу і про відкриту в ній істинну місію людини та її Спасителя. Як і кожний небайдужий до цих проблем митець, своє покликання він убачає у тому, щоби хоч якоюсь мірою стати благовісником найвищих істин людяності й Божого правопорядку. З цього погляду роман «Бляшаний Христос», як і вся творчість його автора, потребує ширшого дослідження в контексті української біблійної прози кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антофійчук В. З тривою про людину. *Трайста М. Г. Стижерети* : Роман в оповіданнях «Бляшаний Христос». Повість «Стижерети». Оповідання. Бухарест : RCR EDITORIAL, 2020. С. 5–14.
2. Гриневичева К. Легенди і оповідання для молодіжи. Львів, 1906. 44 с.
3. Гриневичева К. По дорозі в Сихем та інші оповідання для молодіжи. Львів, 1923. 64 с.
4. Дучимінська О. Сумний Христос : Повісті, оповідання. Львів : Каменярь, 1992. 238 с.
5. Жулинський М. Християнство і національна культура. *Біблія і культура* : Зб. наук. статей. Вип. 1. Чернівці : Рута, 2000. С. 6–8.
6. Забужко О. Коментар до дій св. апостолів. *Жовтень*. 1989. № 8. С. 6–7.
7. Ірод К. Привітне слово. *Трайста М. Г. Між коханням і смертю*. Бухарест : RCR EDITORIAL, 2016. С. 5–9.
8. Історія української літератури ХХ століття : У 2 кн. / За ред. В. Г. Дончика. Київ : Либідь, 1998. Кн. 1. 464 с.
9. Квіт О. Зоря світу : Оповідання з життя Пречистої Діви. Львів : Наш приятель, 1936. 62 с.
10. Квіт О. Хлопчик з Назарету : Легенди. Львів : Наш приятель, 1938. 32 с.
11. Королева Н. Во дні они... : Нариси. Львів, 1935. 38 с.
12. Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 559 с.
13. Малорусскія народныя преданія и рассказы. Сводъ Михаила Драгоманова. Київ, 1876. С. 89 – 169.
14. Набитович І. Універсум sacrum у художній прозі. Дрогобич-Люблін : Посвіт, 2008. 600 с.
15. Трайста М. Г. Стижерети : Роман в оповіданнях «Бляшаний Христос». Повість «Стижерети». Оповідання. Бухарест : RCR EDITORIAL, 2020. 292 с.
16. Тупало Д. Життя Святих (Четї Мінеї) : У 12 т. / Пер. з церк.-сл. Д. Сироїд. Львів : Свічадо, 2011. Т. 10 : Червень. 568 с.